

Javier Marías, născut în anul 1951, la Madrid, este un prozator, eseist, traducător și jurnalist spaniol. Și-a petrecut copilăria în Statele Unite, unde familia lui se refugiase în timpul dictaturii lui Franco. Prin intermediul tatălui său, filosoful Julián Marías, profesor universitar, a venit în contact cu scriitori importanți ca Vladimir Nabokov sau Jorge Guillén. După revenirea în Spania, Javier Marías a studiat la Colegiul Estudio din Madrid, apoi a absolvit Facultatea de Filologie Engleză a Universității Complutense din Madrid. Din 1983, a predat cursuri de literatură spaniolă la Universitatea din Oxford.

A publicat romanele *Los dominios del lobo* (1971), *Travesía del horizonte* (1973), *El monarca del tiempo* (1978), *El siglo* (1983), *Bărbatul sentimental* (*El hombre sentimental*, 1986), Premio Herralde, *Romanul Oxfordului* (*Todas las almas*, 1989), Premio Ciudad de Barcelona, *Inimă atât de albă* (*Corazón tan blanco*, 1992), Premio de la crítica și IMPAC International Dublin Literary Award, *Măine în bătălie să te gândești la mine* (*Mañana en la batalla piensa en mí*, 1994), Premio Rómulo Gallegos și Prix Femina Étranger, *Fața întunecată a timpului* (*Negra espalda del tiempo*, 1998), trilogia *Chipul tău, mâine* (*Tu rostro mañana*, 2009) formată din volumele 1. *Febră și lance* (1. *Fiebre y lanza*, 2002), 2. *Dans și vis* (2. *Baile y sueño*, 2004), 3. *Venin și umbră și adio* (3. *Veneno y sombra y adiós*, 2007), *Îndrăgostirile* (*Los enamoramientos*, 2011), Premio Nacional de Narrativa, refuzat de autor, *Așa începe răul* (*Así empieza lo malo*, 2014), *Berta Isla* (2017), Premio de la crítica, *Tomás Nevinson* (2021); mai multe volume de povestiri, printre care *Mientras ellas duermen* (1990) și *Când eram muritor* (*Cuando fui mortal*, 1996); eseuri, articole. În anul 1997 a primit Premiul Nelly Sachs, iar în 2000, Premiul Grinzane Cavour pentru întreaga operă.

# JAVIER MARÍAS

## Așa începe răul

Traducere din limba spaniolă și note  
LAVINIA SIMILARU

**LITERA**  
București

N-a trecut prea mult timp de la povestea aceea – mai puțin decât durează de obicei o viață, și ce puțin e o viață, odată terminată, când se poate povesti în câteva fraze și lasă în memorie doar cenușă care se desprinde la cea dintâi scuturare și zboară la prima adiere de vânt –, și, cu toate acestea, astăzi ar fi imposibilă. Mă refer mai ales la ce li s-a întâmplat lor, lui Eduardo Muriel și soției sale, Beatriz Noguera, în tinerețe, și nu neapărat la ce mi s-a întâmplat mie cu ei când eu eram tânărul, iar căsătoria lor, o îndelungată și persistentă nenorocire. Lucrul acesta din urmă ar mai fi cu putință și acum: ce mi s-a întâmplat mie, dat fiind că și acum mi se întâmplă, sau poate e același lucru care nu se sfârșește. Și ar mai fi deopotrivă cu putință, presupun, ce a făcut Van Vechten și alte evenimente de pe vremea aceea. Pesemne că există Van Vechteni în toate timpurile, nu dispar și vor fi mereu, natura personajelor nu se schimbă niciodată, sau așa pare, a celor din realitate și a celor din ficțiune, sora ei geamănă, se repetă de-a lungul veacurilor, ca și cum ar fi lipsite de imaginație cele două sfere, sau n-ar avea încotro (fiind ambele opera celor vii, la urma urmelor, poate morții sunt mai inventivi), uneori avem senzația că ne-am delecta cu un singur spectacol și o singură povestire, aidoma copiilor foarte mici. Cu infinitele variante care le dau un aer de învechite sau de noi, dar în esență mereu aceleași. Pesemne că au existat de asemenea bărbați ca Eduardo Muriel și femei ca Beatriz Noguera

prin urmare, în toate timpurile, ca să nu mai pomenim de figuranți; și ca Juan de Vere cu grămada, așa mă numeam și așa mă numesc, Juan Vere sau Juan de Vere, depinde cine îmi pronunță numele sau se gândește la el. Figura mea nu are nimic original.

Pe atunci nu exista încă divorțul, și cu atât mai puțin se putea spera că va mai exista vreodată când Muriel și soția lui s-au căsătorit, cu vreo douăzeci de ani înainte ca eu să mă amestec în viețile lor, sau mai degrabă ca ei s-o străbată pe a mea, care era abia a unui începător, cum se spune. Însă din momentul în care te afli în lume și se și întâmplă lucruri, roata ei vlăguită te încorporează cu scepticism și cu lehamite, ca să te târască în silă, căci e bătrână și a triturat multe vieți fără grabă, în lumina veghii ei leneșe, luna rece care dormitează și se uită cu o singură pleoapă întredeschisă, știe poveștile, înainte să se petreacă. E suficient să fii atent la cineva, ori să-i arunci o privire indolentă și nu vei mai putea să te sustragi, chiar dacă te ascunzi, zăbovești liniștit în tăcere, nu ai inițiative și nici nu faci nimic. Chiar dacă vrei să nu fii remarcat, ai fost deja zărit, ca o mogâldeată îndepărtată în oceanul de care nu poți să faci abstracție, pe care trebuie să-l eviți sau de care trebuie să te apropii; contează pentru ceilalți și ceilalți contează pe tine, până dispari. Nici aceasta nu a fost situația mea, în definitiv. N-am fost pasiv pe de-a-ntregul și nici nu m-am prefăcut miraj, n-am încercat să devin invizibil.

Mereu m-am întrebat cum îndrăzneau oamenii să se căsătorească – și au îndrăznit secole întregi – pe când căsătoria avea un caracter definitiv; în special femeile, cărora le era și mai greu să găsească ușurări, ori trebuiau să se străduiască de două sau de trei ori mai mult ca să le tănuiască, de cinci ori dacă reveneau din aceste ușurări însărcinate și aveau de

mascat o ființă nouă dinainte să i se configureze un chip și să și-l poată arăta pe pământ: din clipa conceperii, sau a detectării, sau a presentimentului – să nu spunem din clipa anunțului –, și s-o prefacă în impostor pentru întreaga sa existență, adesea fără ca ea să afle vreodată propria-i impostură și nici originea bastardă, nici măcar când era bătrână și era pe punctul de a nu mai fi detectată de nimeni. Nenumărați sunt copiii care au luat drept tată pe cel care nu le era tată și drept frați pe cei ce le erau doar pe jumătate, ca să se ducă în mormânt cu credința și greșeala neatinse, sau este înșelăciunea la care i-au supus imperturbabilele mame de la naștere. Spre deosebire de boli și de datorii – celelalte două lucruri care se „contractează” cel mai mult în spaniolă, toate trei se exprimă cu același verb, ca și cum toate ar fi cu prognoză funestă sau de rău augur, ori în orice caz anevoioase –, pentru căsătorie era sigur că nu exista vindecare, nici leac, nici achitare. Ori le aducea doar moartea unuia dintre soți, câteodată năzuită în tăcere și mai rar provocată, indusă ori căutată, în general și mai tănuită, ori mai degrabă în secret de nespus. Ori moartea amândurora, bineînțeles, iar atunci nu mai era nimic, doar ignoranții copii pe care îi avuseseră, dacă îi avuseseră și supraviețuiau, și o scurtă amintire. Sau poate o poveste, din când în când. O poveste diafană și aproape niciodată spusă, căci de obicei nu se spun cele din viața intimă – atâtea mame imperturbabile până la ultima suflare, și de asemenea atâtea femei care n-au fost mame; ori poate că da, însă în șoaptă, ca să nu fie întru totul de parcă n-ar fi fost, dar nici să nu rămână pe perna mută pe care s-a prăvălit fața înlăcrimată, nici să nu poată s-o vadă decât ochiul somnoros și întredeschis al lunii reci, care veghează neîncetat.

Eduardo Muriel avea o mustață fină, de parcă și-ar fi lăsat-o să-i crească pe vremea când actorul Errol Flynn era un model și apoi ar fi uitat s-o corecteze sau s-o îngroașe, unul dintre bărbații cu deprinderi imuabile în privința propriei înfățișări, dintre cei care nu află că trece timpul și moda se schimbă, nici că îmbătrânesc, ca și cum asta nu i-ar atinge și ar exclude-o, simțindu-se la adăpost de trecerea anilor, iar până la un punct au dreptate să nu se preocupe și nici să nu ia în seamă: întrucât nu se adaptează vârstei pe care o au, o mențin la distanță; întrucât nu-i cedează în aspectul exterior, sfârșesc prin a nu și-o asuma, iar astfel anii, înfricoșați, care se încumetă cu aproape toată lumea, le dau târcoale și stau pe margine, dar nu îndrăznesc să pună stăpânire pe ei, nu se instalează în spiritul lor, nici nu le invadează imaginea, asupra căreia aruncă doar o ușoară lapoviță sau penumbră. Era înalt, cu mult mai înalt decât media colegilor de generație, care a urmat celei a tatălui meu, dacă nu cumva a fost aceeași. Avea, de aceea, un aer de forță, stilizat, la prima vedere, deși conformația nu îi era atât de masculină: avea umerii cam înguști pentru statura lui, iar aceasta făcea să pară că abdomenul i se umflă, deși nu avea nici urmă de grăsime în zona aceea și nici nepotrivite șolduri protuberante, iar din pricina aceasta i se iveau niște picioare din cale-afară de lungi, pe care nu știa cum să le așeze când era pe scaun: dacă stătea picior peste picior (și asta prefera

să facă cu ele, la urma urmelor), laba piciorului de deasupra atingea podeaua, bineînțeles, lucru pe care unele femei mândre de pulpele lor – nedorind să-și arate una atârând, nici îngroșată sau deformată de genunchiul care o susține – obțin cu artificialitate și pozând, cu ajutorul tocurilor înalte. Din pricina îngustimii umerilor, Muriel obișnuia să poarte haine cu pernițe foarte bine disimulate, cred, sau croitorul i le făcea cu o ușoară formă de trapez inversat (în anii șaptezeci și optzeci ai secolului trecut se ducea la croitor, sau, când nu se mai obișnuia, acesta îl vizita acasă). Avea un nas foarte drept, fără urmă de arcuire, în ciuda mărimii, iar în părul des, cu cărare făcută cu fixativ, cum îl pieptănase fără îndoială maică-sa de copil, iar el nu găsisese nici un motiv să nesocotească vechea hotărâre, îi străluceau câteva fire albe împrăștiate prin predominantul șaten-închis. Mustața fină îi atenua puțin zâmbetul spontan și luminos. Se străduia să și-l stăpânească sau să și-l păstreze, adesea nu reușea, era un fond de jovialitate în caracterul său, ori un trecut ce se ivea fără a trebui să se lanseze sonda la mari adâncimi. Nici nu-l chema, totuși, în ape superficiale: în ele plutea o anumită amărăciune impusă sau neintenționată, pe care nu simțea, probabil, că o provocase, ci mai degrabă că îi era victimă.

Dar cel mai bătător la ochi pentru cine îl vedea pentru prima oară în persoană, sau într-una dintre fotografiile frontale de presă, extrem de rare, era platurele pe care îl purta pe ochiul drept, un plature de chior cât se poate de clasic, teatral sau chiar cinematografic, negru și proeminent, strâns bine de un elastic subțire, de aceeași culoare, care-i străbătea în diagonală fruntea și se ajusta sub lobul urechii stângi. Întotdeauna m-am întrebat de ce sunt platurii aceia în relief, nu cei care se limitează să acopere, din material



textil, ci aceia care rămân inamovibili și ca încastrați, din nu știu ce material rigid și compact. (Părea bachelită și îți venea să bați darabana pe el cu unghiile, ca să vezi cum e la atingere, lucru pe care nu l-am îndrăznit nicicând cu al angajatorului meu, cum este logic; însă am aflat cum suna, căci uneori, când era nervos sau se irita, dar și când cădea pe gânduri, înainte de a rosti o sentință sau un discurs, cu degetul gros la subsuoară, de parcă ar fi fost minuscula cravașă a unui militar sau a unui călăreț care trece în revistă trupele sau caii, Muriel făcea exact asta, bătea darabana pe plasturele dur cu albul sau muchia unghiilor de la mâna liberă, ca și cum și-ar fi chemat în ajutor globul ocular inexistent sau care nu putea fi folosit, pesemne că îi plăcea sunetul și, într-adevăr, era plăcut, țac țac țac; era cam neliniștitor să-l vezi invocând absentul, până te obișnuiai cu gestul acesta.) Poate că umflătura aceea încerca să dea impresia că dedesubt este un ochi, deși poate că nu este, ci doar o cavitate goală, un gol, o adâncitură, o scobitură. Poate că plasturii aceștia sunt convecși tocmai pentru a dezminți concavitățile oribile pe care o ascund, în unele cazuri; cine știe dacă n-or fi umpluți cu o desăvârșită sferă de sticlă albă sau de marmură, cu pupila și irisul pictați cu realism zadarnic, pupilă perfectă, care nu se va vedea nicicând, învelită în negru, sau pe care o va vedea doar stăpânul, odată terminată ziua, când și-o descoperă obosit în fața oglinzii și poate și-o extrage.

Iar dacă aceasta atrăgea inevitabil atenția, nu mai puțin o atrăgea ochiul sănătos și lăsat la vedere, cel stâng, de un albastru-închis și intens, ca de mare în asfințit sau pe înnop-tat, și care, fiind doar unul, părea să capteze totul și să-și dea seama de toate, de parcă s-ar fi concentrat în el facultățile

proprii și ale celuilalt, invizibil și orb, sau natura ar fi vrut să-l compenseze cu un supliment de profunzime, pentru pierderea perechii sale. Ochiul acela avea o forță și o rapiditate, că eu, în mod gradual și disimulat, mă străduiam să mă situez câteodată unde nu mă putea ajunge, ca să nu mă rănească cu privirea sa tăioasă, până ce Muriel mă dojenea: „Dă-te puțin mai la dreapta, acolo aproape că ieși din câmpul meu vizual și mă obligi să mă contorsionez, amintește-ți că e mai limitat decât al tău“. Și la început, când nu știam unde să-mi îndrept privirea, având atenția împărțită între ochiul viu și maritim și plasturele mort și magnetic, nu se jena să mă cheme la ordin: „Juan, îți vorbesc cu ochiul care vede, nu cu cel decedat, așa că fii amabil și ascultă-mă, nu te lăsa distras de cel care nu scoate o vorbă“. Muriel făcea astfel referință clară la vederea sa înjumătățită, spre deosebire de cei care întind un incomod văl de tăcere asupra oricărui defect sau handicap propriu, oricât de evident și izbitor ar fi: există ciungi de la nivelul umărului care nu recunosc nicidecum dificultățile impuse de vădita lipsă a unui membru și nu cu mult mai puțini care pretind să facă jonglerii; șchiopi care pornesc în cărjă să escaladeze muntele Annapurna; orbi care se duc neîncetat la cinema și provoacă dezordine la secvențele fără dialog, la imaginile cele mai vii, plângându-se că nu e bine focalizat; invalizi în scaune cu rotile care se prefac că nu cunosc vehiculul și se încăpățânează să urce trepte, disprețuind numeroasele rampe care li se oferă astăzi pretutindeni; bărbați cu chelie ca patinoarul care gesticulează vrând să sugereze că li se strică freza, imaginarele plete li se incurcă îngrozitor, când se stârnește vânt. (Treaba lor, sunt liberi să facă ce vor, nu-mi trece prin cap să-i critic.)

Însă prima oară când l-am întrebat ce i se întâmplase, cum îi amuțise ochiul tăcut, mi-a răspuns la fel de tăios cum era, când și când, cu oamenii care îl impacientau și rareori cu mine, căci obișnuia să mă trateze cu bunăvoință și afecțiune: „Să vedem dacă ne înțelegem: nu te am aici ca să-mi pui întrebări despre lucruri care nu te privesc“.

Pe atunci nu mă priveau prea multe lucruri, deși aceasta s-a schimbat curând, ajunge să ai pe cineva disponibil, la îndemână, în așteptare, ca să-i încredințezi sau să-i crezi sarcini; iar „aici“ însemna acasă la el, cu toate că după un timp a ajuns să fie vag echivalent cu „lângă mine“, când a trebuit să-l însoțesc în vreo călătorie, sau să-l vizitez la vreo filmare, sau a hotărât să mă invite la cinele și partidele lui de jocuri de noroc între prieteni, mai degrabă ca să fie mai numeroși, cred, și să dispună el de un martor admirativ. În momentele de extraversiune, care din fericire erau destul de frecvente – ori ar trebui să spun mai puțin melancolice, ba chiar mizantropice, trecea cu regularitate de la o extremă la alta, ca și cum spiritul i-ar fi trăit într-un balansoar mai degrabă domol, care din când în când se accelera deodată în fața soției, din motive pe care eu nu mi le explicam și trebuie să fi fost foarte îndepărtate –, îi plăcea să aibă public și să fie ascultat, ba chiar să fie îndemnat puțin.

Acasă la el se întâmpla adesea, când ne întâlneam dimineața ca să-mi dea instrucțiunile, dacă existau, iar dacă nu, să țină câte un mic discurs, să-l găsesc tolănit cu fața în sus pe podeaua din salon sau din biroul alăturat (cele două camere erau despărțite de o ușă din canaturi culisante care aproape întotdeauna erau deschise, încât încăperile erau unite de fapt, formând un amplu și unic spațiu). Poate opta pentru aceasta din pricina dificultăților de a-și ține picioarele

când stătea așezat și se simțea mai comod așa, cât era de lung, fără obstacole și margini de care să se lovească, atât pe covorul din salon, cât și pe estrada din birou. Bineînțeles că atunci când se întindea pe podea nu-și purta sacourile, care i s-ar fi șifonat prea mult, ci cămașă cu vestă, sau pulover cu decolteu în V deasupra și, neapărat, mereu cravată, datorită vârstei pesemne că i se părea de nelipsit acest obiect vestimentar, cel puțin când era în oraș, în ciuda faptului că în anii aceia normele vestimentare săriseră în aer. Prima oară când l-am văzut astfel – lungit ca o curtezană din secolul al nouăsprezecelea sau ca un accidentat contemporan – m-a luat prin surprindere și m-am alarmat, crezând că suferise un accident vascular cerebral sau leșinase, ori se lovise și căzuse, după care nu mai putuse să se scoale.

– Ce-ați pățit, Don Eduardo? Vă simțiți rău? Vă ajut? Ați alunecat?

M-am apropiat îndatoritor, cu amândouă mâinile întinse ca să-l ridic. După ce m-am împotrivit vag (el mă îndemna să-l tutuiesc fără ezitări), stabiliserăm că îi voi spune dumneavoastră fără „Don“ în față, însă mie îmi era foarte greu să nu i-l pun înaintea numelui, îmi venea firesc și îmi scăpa.

– Ce prostie, mi-a răspuns de pe podea, fără a schița nici cel mai mic gest de a se ridica și fără a se rușina de prezența mea.

Mi-a privit mâinile salvatoare ca și cum ar fi fost două muște care dădeau târcoale și îl perturbau.

– Nu vezi că fumez după pofta inimii? Haida de.

Și a vânturat în sus, sub nasul meu, o pipă pe care o ținea bine de găvan. Fuma mai ales țigări și doar țigări când era altundeva, dar acasă le alterna cu pipă, ca și cum ar fi vrut să întregească un tablou pe care, de altfel, îl vedeam puțini

(nu-l etala nici la ocazionalele petreceri pe care le dădea, majoritatea improvizate), poate că voia să-l întregească pentru el însuși: plasture, pipă, mustață fină, păr des cu cărare adâncă, haine făcute la croitor, vestă câteodată, de parcă ar fi rămas fidel în mod inconștient imaginii seducătorilor de când el era copil și adolescent, în anii treizeci și patruzeci, nu doar celei a lui Errol Flynn (prin antonomază, și cu care avea în comun zâmbetul luminos), ci a actorilor mult mai obscuri astăzi, precum Ronald Colman, Robert Donat, Basil Rathbone, ba chiar David Niven și Robert Taylor, care au fost în vogă mai mult timp, avea un aer în stilul tuturor acestora, deși erau diferiți între ei. Și, întrucât era spaniol, uneori amintea de mai negricioșii, mai diferiții și exoticii Gilbert Roland și César Romero, mai ales de primul, al cărui nas era mare și nearcuit ca al lui.

– Și ce faceți întins pe jos, dacă pot să vă întreb? Nu e decât curiozitate, nu că v-aș judeca, Doamne ferește. Doresc să vă înțeleg obiceiurile, asta e tot. Dacă e un obicei.

A schițat un gest resemnat de nerăbdare, ca și cum mi-ar fi cunoscut uluirea și ar fi trebuit să dea altora mai înainte aceleași explicații.

– Nimic ieșit din comun. Care-i problema?, o fac adesea. Nu e nimic de înțeles, și da, e un obicei de-al meu. Nu pot să stau întins fără să am nimic, doar din plăcere? Și pentru confort.

– Bineînțeles că da, Don Eduardo, puteți să faceți echilibristică dacă aveți chef, asta ar mai lipsi. Chiar cu farfurioare chinezești.

Am strecurat observația aceasta dinadins, ca să subliniez că postura nu îi era atât de normală cum pretindea, nu la un bărbat matur, și tată de familie pe deasupra, întrucât